

De leraar, zijn zoon en zijn leerlingen

Een kleine collectie goed gedocumenteerde opgezette vogels uit Rotterdam en omstreken

Erwin J.O. Kompanje [honorair conservator gewervelden en taxidermist, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; erwinkompanje@me.com]

Het gebeurt niet vaak dat het museum een goed gedocumenteerde collectie opgezette vogels, perfect geprepareerd en nog in goede staat, geschonken krijgt die voor een groot deel in en rond Rotterdam is verzameld. In 2023 en 2024 konden wij twee van dergelijke verzamelingen aan onze collectie toevoegen. Belangrijk regionaal natuurhistorisch erfgoed.

In dit artikel beschrijf ik de geschiedenis van een collectie dode vogels die door een gedreven leraar samen met zijn zoon en leerlingen bijeen is gebracht.

Libanon Lyceum Rotterdam

In 2023 ontvingen wij van de Educatieve afdeling van Diergaarde Blijdorp een collectie van dertig opgezette Nederlandse vogels (Tabel 1). Deze vogels waren ooit onderdeel van de onderwijscollectie van het Libanon Lyceum Rotterdam, een grote scholengemeenschap in Rotterdam-Kralingen.

'Het Libanon', zoals de school door Rotterdammers werd genoemd, werd in 1909 als tweede Rotterdamse HBS met 5-jarige opleiding opgericht in een oud schoolgebouw aan de Jan van Loonslaan en verhuisde later naar de Van der Duynstraat. Het schoolgebouw werd echter al snel te bouwvallig en te klein om alle klassen te kunnen huisvesten. Daarom werd in 1911 begonnen met de bouw van een geheel nieuw schoolgebouw. In september 1913 was dit gereed en verhuisde de school naar dit schoolgebouw aan de toen nieuw aangelegde Libanonweg, waarnaar de school werd vernoemd. In 1938 werd de nabijgelegen Ramlehweg bebouwd en veranderde het postadres van de school in Ramlehweg 6. Toen er in 1950 een gymnasium bij de school kwam, werd in de naam van de school van HBS veranderd in Lyceum. Ten slotte vond in 1968 een fusie plaats met de MMS aan de Mecklenburglaan 49. Ook

was er een dependance aan de Weteringsstraat. Het Libanon bestaat nog steeds met aan de Mecklenburglaan de onderbouw en aan de Ramlehweg de bovenbouw. Beide gebouwen zijn Rijksmonument.

Natuurhistorisch kabinet

Zoals gebruikelijk in de eerste driekwart van de twintigste eeuw was er ook in het Libanon een natuurhistorisch kabinet ten behoeve van aanschouwelijk biologieonderwijs. Scholen voor het hoger middelbaar onderwijs hadden in die tijd standaard een collectie inheemse en uitheemse opgezette vogels en zoogdieren en een verzameling naturalia, zoals mineralen en mollusken. Van een opgezette vogel in de schoolcollectie was de soortnaam doorgaans het enige dat daarvan bekend was. In de meeste gevallen kochten scholen de opgezette vogels van grote bedrijven die handelden in naturalia, en soms verkochten particuliere taxidermisten opgezette vogels en zoogdieren aan de scholen of prepareerden deze in opdracht van een school. Door het ontbreken van vindplaatsgegevens en de datum van verzamelen zijn deze objecten voor de wetenschappelijke collectie van een natuurhistorisch museum van weinig waarde.

Eén exemplaar per soort, of bij het verschil van mannelijk en vrouwelijk verenkleed twee exemplaren, werd als voldoende gezien. De ruimte in de vitrines en kabinetten was in de meeste scholen beperkt en scholen streefden ernaar om alleen de meest algemene en meest karakteristieke Nederlandse vogels en zoogdieren en enkele exoten te laten zien.

Het was daarom ongebruikelijk dat er meerdere exemplaren van dezelfde vogelsoort in een schoolcollectie werden opgenomen. Nog ongebruikelijker was het dat de vindplaats, vinddatum, de naam van de

▲ Ir. J. Bakker voor de klas in het Libanon Lyceum. Uit: *Het Vrije Volk*, 27 februari 1964.

vinder van de dode vogel en de naam van de preparateur op een label bij het preparaat werden vermeld.

Allround leraar

In 1921 werd de mijnbouwkundige ir. J. Bakker door J. Holwerda, de eerste directeur van de HBS, aangesteld als leraar. Wederzijds tot volle tevredenheid want hij heeft onafgebroken tot 1964 als leraar op het Libanon gewerkt. In deze 43 jaar gaf hij de leerlingen onderwijs in natuurkunde, wiskunde, scheikunde, biologie, lijntekenen en mechanica. Een ware allround leraar.

Naast het geven van onderwijs onderhield Bakker de onderwijsverzamelingen van de school en was hij betrokken bij het beheer van de Botanische tuin Kralingen, de onderwijstuin van de HBS waar leerlingen leerden hoe zij Heukels Flora moesten gebruiken (Anonymus, 1964).

Zijn zoon, J.F. Bakker, werd eveneens leraar op het Libanon Lyceum en werkte

Naam	Datum	Vindplaats	Vinder	Taxidermist
IJseend (<i>Clangula hyemalis</i>)	27-12-1908	Blokkzijl	onbekend	onbekend
Eider (<i>Somateria mollissima</i>)	19-11-1913	Friesland	onbekend	onbekend
Waterral (<i>Rallus aquaticus</i>)	06-12-1920	Rotterdam, Kralingse Plas	onbekend	onbekend
Purperkoet (<i>Porphyrio porphyrio</i>)	1921	Rotterdam, Diergaarde	Diergaarde	onbekend
Tureluur (<i>Tringa totanus</i>)	14-03-1922	s'-Hertogenbosch	onbekend	onbekend
Steenloper (<i>Arenaria interpres</i>)	17-03-1922	Rotterdam, Diergaarde	Diergaarde	onbekend
Roodkeelduiker (<i>Gavia stellata</i>)	26-01-1958	Rotterdam, Kralingse Plas	Ir. J. Bakker Jzn	W.P. Bakker
Keep (<i>Fringilla montifringilla</i>)	01-11-1959	's-Gravenhage-Zuiderpark	J.F. Bakker	F. van der Linden
Merel (<i>Turdus merula</i>)	19-01-1960	Rotterdam, binnenplaats Ramlehweg	Edith Schneider (leerling klas 2a)	F. van der Linden
Kauw (<i>Coloeus monedula</i>)	1963	Amersfoort, Randenbroekerbos	Hr. L. van Dijk	F. van der Linden
Merel (<i>Turdus merula</i>)	21-10-1963	Rotterdam, dependance Weteringstraat	Mevr. A.P. Visscher	F. van der Linden
Merel (<i>Turdus merula</i>)	17-11-1963	Rotterdam, Overschie	F. van der Linden (taxidermist)	F. van der Linden
Bonte strandloper (<i>Calidris alpina</i>)	11-02-1964	Hoek van Holland	onbekend	F. van der Linden
Spreeuw (<i>Sturnus vulgaris</i>)	25-05-1964	Moordrecht, Rijksweg E36	J.F. Bakker	F. van der Linden
Huismus (<i>Passer domesticus</i>)	27-05-1964	Moordrecht, Rijksweg E36		F. van der Linden
Spreeuw (<i>Sturnus vulgaris</i>)	30-05-1964	Reeuwijk, Rijksweg E36	J.F. Bakker	F. van der Linden
Huismus (<i>Passer domesticus</i>)	02-06-1964	Nieuwerkerk, Rijksweg E36		F. van der Linden
Tuinfluit (Sylvia borin)	23-06-1964	Rijksweg E36, brug over de Gouw	J.F. Bakker	F. van der Linden
Koperwiek (<i>Turdus iliacus</i>)	21-02-1965	Oostvoorne	Hr. J. Rooth	F. van der Linden
Gekraagde roodstaart (<i>Phoenicurus phoenicurus</i>)	00-05-1965	Rotterdam, Hoflaan	Liesbeth Bosland (leerling klas II-1)	F. van der Linden
Koolmees (<i>Parus major</i>)	00-05-1965	Zundert	Ir. J. Snelderwaard (docent Libanon Lyceum)	F. van der Linden
Huismus (<i>Passer domesticus</i>)	08-11-1965	Rotterdam, binnenplaats Ramlehweg	Maaïke van Hoey Smith (leerling klas 3b)	F. van der Linden
Merel (<i>Turdus merula</i>)	17-11-1965	Rotterdam, Overschie	F. van der Linden (taxidermist)	F. van der Linden
Spreeuw (<i>Sturnus vulgaris</i>)	11-12-1965	Rotterdam, dependance Weteringstraat	Judith Kromhout (leerling klas 1d)	F. van der Linden
Grote zee-eend (<i>Melanitta fusca</i>)	30-01-1966	Ter Heijde strand ,paal 113-114, tijdens strandwandeling klas 2a	J.F. Bakker	F. van der Linden
Meerkoet (<i>Fulica atra</i>)	02-02-1966	Nieuwerkerk aan de IJssel	Jan Plekkenpol (leerling klas 5B1)	F. van der Linden
Huismus (<i>Passer domesticus</i>)	14-02-1966	Rotterdam, dependance Weteringstraat	R. Kremer	F. van der Linden
Spreeuw (<i>Sturnus vulgaris</i>)	17-03-1966	Nieuwerkerk aan de IJssel	Hr. Den Uil	F. van der Linden
Boerenzwaluw (<i>Hirundo rustica</i>)	begin 05-1966	Renesse, Jan Hoogenboomlaan 48	Ir. J. Bakker Jzn	F. van der Linden

▲ Tabel 1. Verzameling van dertig opgezette vogels.

vaak met zijn vader samen. In een artikel uit februari 1964 in *Het Vrije Volk* staat hierover: ‘Populair waren de schaatstochten, de excursies naar fabrieken of de Hoogovens en de strandwandelingen, vaak in samenwerking met zijn zoon, die een ‘aardje naar zijn vaartje’ heeft en ook les aan het Libanon geeft.’

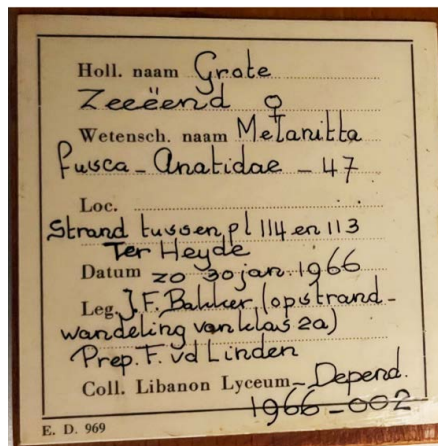
Ir. J. Bakker ging in februari 1964 met pensioen en verhuisde van Rotterdam naar Renesse. Hij overleed op 18 juni 1971 op 71-jarige leeftijd.

Over de zoon, J.F. Bakker, heb ik helaas geen verdere informatie kunnen vinden.

Labels

Toen de Educatieve afdeling van Diergaarde Blijdorp ons vroeg of wij wilden adviseren over hun collectie opgezette vogels, werd onze conservator blij verrast door de labels met uitgebreide informatie die op de plankjes van de objecten waren geplakt. Dit maakte deze opgezette vogels, ook al betrof het veelal algemene soorten, waarde-

vol voor de wetenschappelijke collectie van het museum. Na enig intern overleg wilde Diergaarde Blijdorp deze objecten graag overdragen aan Het Natuurhistorisch. Met name de vogels die door vader en zoon Bakker en hun leerlingen en collegae waren verzameld tussen 1958 en 1966, en voorzien zijn van uitgebreide informatie over de vindplaats, vinddatum, naam van de vinder en taxidermist, zijn een welkome toevoeging.

▲ Twee voorbeelden van labels. Links een tijdens een strandwandeling van klas 2a gevonden grote zee-eend en rechts een door de leerling Edith Schneider op de binnenplaats van de Ramlehweg doodgevonden merel. (Erwin Kompanje)

Leerlingen vullen de collectie aan

Waarschijnlijk hebben de beide leraren tijdens hun lessen leerlingen en collega-docenten gestimuleerd om bij de schoolgebouwen of elders door hen dood gevonden vogels naar hen te brengen, zodat zij opgezet konden worden. Het betrof vaak heel gewone soorten zoals vier huismussen, vier merels en vier spreeuwen. Waren dat werkelijk noodzakelijke aanvullingen voor de schoolcollectie? Ik kan mij dat nauwelijks voorstellen. Of wilden de leraren, omdat de naam en klas van de leerlingen nadrukkelijk op het label genoemd worden, hun leerlingen op deze manier meer interesse in na-

tuurlijke historie bijbrengen en hen hierdoor stimuleren? Het is immers altijd leuk je naam vermeld te zien op een zichtbaar label in een vitrine op jouw school.

Leerlingen brachten ook elders gevonden dode vogels mee naar school, zoals Jan Plekkenpol (klas 5B1), die een dode meerkoet uit Nieuwerkerk aan den IJssel aanbracht en Liesbeth Bosland (klas II-1), die in mei 1965 een dode gekraagde roodstaart in de Hoflaan vond.

Een dode grote zee-eend werd op 30 januari 1966 tijdens een strandwandeling bij Terheijde door leerlingen van klas 2a en zoon Bakker gevonden.

Vrijwel alle vogels zijn door de Rotterdamse taxidermist Frans van der Linden (1917-1974) kundig opgezet. Ook na zijn pensionering heeft Ir. J. Bakker nog een vogel aan de collectie van de school kunnen toevoegen: een boerenzwaluw die hij zelf in 1966 in Renesse had gevonden.

Conclusie

Het is hoogst uitzonderlijk dat opgezette vogels in een schoolcollectie voorzien zijn van uitvoerige gegevens. De collectie vogels van het Libanon Lyceum vormt daar een welkome uitzondering op en is daardoor een belangrijke aanvulling op onze regionale collectie opgezette vogels. Regionaal natuurhistorisch bezien is de roodkeelduiker die Ir. J. Bakker in januari 1958 bij de Kralingse Plas vond van bijzonder belang. Binnenwatervondsten van deze soort zijn niet algemeen en ik kon geen andere waarnemingen of vondsten van deze soort in de Kralingse Plas terugvinden.

Als er oud-leerlingen zijn die herinneringen hebben aan vader en zoon Bakker en de opgezette vogels, dan zouden wij graag hun verhalen hierover vernemen. ◀

Referenties

Anonymus. Ir. J. Bakker gaat, na 44 jaar les geven aan Libanon, ... studeren. Het Vrije Volk, 27 februari 1964, pagina 5

▲ Roodkeelduiker (*Gavia stellata*) op 26 januari 1958 door Ir. J. Bakker bij de Kralingse Plas gevonden. (Het Natuurhistorisch)

▲ Huismus (*Passer domesticus*) op 8 november 1965 door de leerling Maaïke van Hoey Smith (klas 3b) dood op de binnenplaats van het Libanon Lyceum aan de Ramlehweg gevonden. (Het Natuurhistorisch)

▲ J.F. Bakker tijdens een schoolreis in 1961. (Archief Aat de Jong)